

Neveiksminga šilumos gamintojų konkurencija

KAZIMIERAS ŠLIUŽAS
k.sliuzas@lzinios.lt

Kur pakryps šilumos kainos po būsimo Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos sprendimo dėl parengtos naujos šilumos kainų nustatymo metodikos, ginčijasi nepriklausomi šilumos gamintojai ir šilumos tiekėjai. Regis, politikų nubrėžtas šilumos ūkio vystymo kelias atsidūrė aklavietėje.

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (VKEKK) paskutinę vasario dieną spęs, ar naują metodiką patvirtinti, ar atidėti. Dėl metodikoje numatytų šilumos gamintojų konkurencijos sąlygų nesutaria centralizuoto šilumos tiekimo įmonės (CŠT) ir nepriklausomi šilumos gamintojai (NŠG). Šaltuoju metų laiku didžiausiuose Lietuvos miestuose, kur veikia daug nepriklausomų katilinių, pradėjus didėti šilumos kainoms, pratrūko CŠT ir NŠG kaltinimai vienu kitais, apeliacijos valdžios įstaigoms dėl konkurencijos išskiepimo.

Įsuko dujas ir biokuras

Konkurenciją šilumos ūkyje paskatino dešimtmečio pradžioje iki 5 centų (ct) už kilovatvalandę (kWh) išaugusi iš gamtinių dujų pagaminta šiluma. Tada šilumos kWh iš biokuro savikaina buvo mažesnė nei 1 centas. CŠT aktyviai statėsi biokuro katilines, tam stengėsi panaudoti ES subsidijas ir taip mažino kapitalo sąnaudas, tačiau subsidijų skyrimo procedūros buvo ilgos, todėl statybų procesas nebuvo greitas. Tuo naudodamiesi privatūs investuotojai ėmė statyti savo katilines ir siūlyti jose pagaminamą šilumą tiekėjams vos mažesne kaina nei pagamintą iš dujų. Šis verslas pasirodė pelningas, todėl sparčiai plėtėsi, juo labiau kad NŠG gaminamos šilumos kainos ir pelno VKEKK nereguliuoja.

Savo ruožtu ir CŠT pradėjo kurti susijusias įmones ir katilines statė už savo teritorijos ribų.

Atsiradus kelioms NŠG katilinėms vienoje CŠT sistemoje ir šilumos pasiūlai viršijant poreikį vasarą, NŠG pajuto kainų spaudimą. Atsigriebti jie iki šiol gali žiemą, kai šilumos poreikis išauga keleriojai ir šilumą tiekėjams gali parduoti brangiai. Dėl to miestuose, kuriuose atsirado daug NŠG, vasaros ir žiemos šilumos kainos skiriasi keliis kartus.

Kai šilumos tiekėjas Kaune pasistatė kelias galingas biokuro katilines ir taip šilumos kainas sumažino beveik perpus, nepriklausomi šilumos gamintojai ėmė skųstis, kad priversti dirbti nuostolingai.

NŠG asociacijos prezidentas Vytautas Kisielius „Lietuvos žinioms“ guodėsi, kad CŠT įmonės šilumą iš jų perka aukcionuose, tačiau juose dalyvauja ir pačių tiekėjų katilinės, kurios pasiūlo mažiausią kainą, pagrįstą VKEKK nustatytais kintamomis šilumos tarifu sąnaudomis, todėl aukcionus laimi ir šilumą perka patys iš savęs, o tik trūkstantį dalį – iš kai kurių NŠT, nors ši šiluma pigesnė.

Šilumos gamintojų konkurencija yra neveiksminga šalčiausiais mėnesiais. „Lietuvos žinių“ archyvo nuotrauka

„Tiekėjų siūloma kaina yra nustatyta pagal realią biokuro kainą rinkoje, jie j tarifą įskaito pastovias sąnaudas darbuotojų algoms ir įrangos priežiūrai, o mes turime išlaikyti ir gamybos įrangą, ir mokėti darbuotojams atlyginimus. Negalime šilumos kainos dalies kompensuoti pastoviosiomis sąnaudomis, todėl šilumos tiekėjas nustatė savą 1,5 ct už 1 Wh kainą ir laimi, o mes priversti pridėti dar 1 centą ir visada pralaimime aukcionus“, – aiškina asociacijos vadovas.

Pasak jo, Konkurencijos taryba jau keturis kartus VKEKK įspėjo, kad reikia keisti tvarką, nes NŠG dėl diskriminavimo patiria nuostolių, nepriklausomai nuo to, kaip efektyviai dirba, ir už tai gali gale sumoka vartotojas. „Norime, kad visi rinkos dalyviai konkuruotų vienodomis sąlygomis“, – tvirtina V. Kisielius.

Prognozuoja kainų augimą

Valdžios institucijos sutrikusios ieško naujų sprendimų. Vienas iš būdų konkurencijai stiprinti – pakeisti šilumos kainų nustatymo ir šilumos pirkimo iš NŠG metodiką. VŠT jos projekte numatytai šilumos pirkimo tvarkai nepritaria. „Matome nesažiningą požiūrį, kad iš mūsų, centralizuotos šilumos tiekėjų, kurie turi daug atsakomybių, būtų atimama didelė pajamų dalis ir atiduodama nepriklausomų gamintojų pelnui“, – sako AB Vilniaus šilumos tinklai (VŠT) generalinis direktorius Mantas Burakas. Pasak jo, NŠG pradėjo verkšlenti dėl konkurencijos, iš tikrųjų siekia plėsti sąnaudų bazę, t. y. neva

siekia, kad dalis šilumos tarifo dedamųjų būtų permesta jiems. „Natūralu, kad padidėjusias tarifo sąnaudas turėtų kompensuoti vartotojai“, – mano VŠT vadovas. Jo teigimu, šilumos tiekėjų pelnas ir dabar „nepavydėtinas“, juolab jis negali viršyti VKEKK nustatytos maksimalios ribos.

VŠT skaičiavimais, pakeitus kainų nustatymo metodiką, kuriai pritaria NŠG, Vilniaus šilumos varto-

tojai per metus už ją turėtų papildomai sumokėti 600 tūkst. eurų, arba maždaug 1 proc., daugiau, o šilumos gamintojams papildomai tektų apie 2,9 mln. eurų pajamų. „Esame reguliuojami ir negalime savarankiškai didinti kainų, tik matome, kad iš mūsų bus atimamos pajamos, ir tai tikrai sukels problemų dėl naujų investicijų ir sistemos patikimumo. Jeigu tokia tvarka įsigalios, insime balansuoti ties mokymo riba ir negalėsime patikimai tiekti šilumos“, – teigia jis.

Kai šilumos tiekėjas Kaune pasistatė kelias galingas biokuro katilines ir taip šilumos kainas sumažino beveik perpus, nepriklausomi šilumos gamintojai ėmė skųstis, kad priversti dirbti nuostolingai.

Jis pripažino, kad savivaldybės valdomiems VŠT pasirinkus šią alternatyvą lauks neišvengiamos biurokratinės kliūtys pačioje savivaldybėje: ilgai užtruks diskusijos savivaldybės taryboje, sprendimai dėl investicijų, žemės sklypų paieškos, viešųjų pirkimų konkursai. „Todėl konkurentams lengva mus stabdyti ir kaišioti pagalius“, – teigia VŠT vadovas.

V. Kisielius nuomone, iš tikrųjų vartotojai daugiausia laimėtų, jeigu VŠT statytų savas katilines, nes net ir įsigydamas jau esamas sostinėje ji biokuro dalies nepadidintų. „Konkurencija Vilniuje dar nėra tokia aštri kaip kituose didmiesčiuose, bet tikrai paaštrės, jei sostinėje AB „Lietuvos energija“ pastatys atliekas ir biokurą deginančią jėgainę“, – konstatavo jis.

dujas, kurios dabar yra 2–2,5 karto brangesnės už biokurą. Ankstesnė šilumos ūkio tvarkytoja AB „Vilniaus energija“ turta perėmusiems VŠT paliko tik sostinei per menkos 60 MW galios biokuro katilinę antronoje šiluminėje elektrinėje, nors susijusi jos bendrovė „Jcor“ buvo pastačiusi tris, kurios jau parduotos Vokietijos kompanijai. Iš šių katilinių šilumą perka ir VŠT. Galimybę parduoti šilumą miestui turi ir AB „Vilniaus baldai“ bei AB „Grigeo“.

VŠT numato du alternatyvius plėtros variantus: arba pirkti esamas biokuro katilines, arba statyti savas. Bendrovė paskelbė kvietimą parduoti biokuro katilines. M. Burakas neneigia, kad VŠT, turėdami daugiau savų katilinių, galėtų spausti NŠG siūlomas kainas. Vis dėlto jis pripažino iki šiol pasiūlymų nesulaukęs net ir iš nuostolingai dirbančių katilinių savininkų. „Iki kovo 9 dienos, kai baigsis pasiūlymas, yra laiko. Suprantame, kad tokie sprendimai primami ne per savaitę, nes reikia pasikonsultuoti su akcininkais, bet tai mūsų pirminis rinkos apsižvalgymas“, – atvirauja jis.

V. Kisielius tvirtino, kad antai 2016 metais nė vienas NŠG pelno neuždirbo, o Kaune tais metais jie patyrė 2 mln. eurų nuostolių. Jis pripažino buvęs nustebintas VŠT pranešimo. Jo nuomone, galiojant Konkurencijos įstatymui, tokiems įsigijimams reikėtų gauti Konkurencijos tarybos leidimą vykdyti koncentraciją. Jau tris stambias biokuro katilines įsigijo Hanoverio savivaldybei priklausanti milijardines apyvartas generuojanti kompanija, kuri investavo ilgam. „Tokie VŠT pareiškimai yra panašūs į spaudimą trauktis iš rinkos“, – sako asociacijos vadovas.

„Mūsų tikslas – kuo mažesnę šilumos kainą vartotojui. Gal parduotėjai ir gali būti suinteresuoti parduoti katilines, žinodami apie VŠT galimybę pasirinkti alternatyvą, – tikina M. Burakas. – Jei nusipirkti katilinių nepavyktų, liktų statytis patiems.“

Unikali padėtis
VALDAS LUKOŠEVIČIUS, Kauno technologijos universiteto docentas.

– Lietuva yra bene vienintelė ES valstybė, kai dideli šilumos gamybos įrenginiai daugelyje miestų priklauso ne šilumos tiekėjui, o nepriklausomiems investuotojams. Šilumos gamintojų konkurencija yra visiškai neveiksminga šalčiausiais mėnesiais, geriausias šilumos kainas visus metus šilumos tiekėjai užtikrina miestuose, kuriuose apskritai konkurencijos nėra. Lietuvoje šilumos tiekėjas turi daugybę prievolių, atsakomybės ir įpareigojimų, o to neturi nepriklausomi šilumos gamintojai (NŠG). Konkurencija šilumos ūkyje tapo škreipta, nes dabar energiją jau gamina ir pats tiekėjas. Šilumą nupirkęs iš NŠG, jis prie kainos prideda mokesį už šilumos transportavimą ir skirstymą. Tai atskiros veiklos, kurioms Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (VKEKK) nustato atskirus reguliuojamus tarifus – gamybai, perdavimui ir pardavimui. Kai šilumą gamindavo pats tiekėjas, nustratytį kainą būdavo paprasčiau, bet ėmus plačiau naudoti biokurą, atsirado privačių gamintojų. Jei šilumos tiekėjai šilumą pasiūlo ma pigiau, negu nustatyta kintama kainos dalis, jis perka iš to, kas parduoda pigiau. Šis modelis tiko tol, kol patys tiekėjai neturėjo katilinių, bet kai jas pasistatė, kintama kainos dedamoji labai sumažėjo. Dabar NŠG negauna pakankamai pinigų, kad galėtų išlaikyti, ir pradėjo skųstis. Prasidėjo ginčas, kad ir vieni, ir kiti negaus pinigų, todėl reikėtų didinti šilumos kainą. Tokiu atveju konkurencija būtų beprasme. Vilniaus šilumos tinklai paskelbė superkantys katilines. Tai logiškas žingsnis, nes šilumos tiekėjai, turintį daug katilinių, būtų nustatytos reguliuojamos šilumos kainos, o VKEKK uždirbtų daug pelno neleistų, ir šiluma iš biokuro būtų pigi. Dabar taip yra Utenoje, Mažeikiuose, Šiauliuose, kur šilumą ir gamina, ir tiekia savivaldybių įmonės ir nėra nė vieno nepriklausomo šilumos gamintojo. Ten šilumos kainos yra pačios mažiausios.

Dabar šilumos tiekėjai iš tikrųjų tarsi patys iš savęs perka ir transportuoja, bet šios veiklos komisija nereguliuoja. Konkurencijos taryba iš VKEKK yra pareikalavusi sudaryti vienodas konkurencijos sąlygas, bet ji tokomis aplinkybėmis nėra galima. Susidarė aklavietė.

Pasaulyje nieko naujo nesugalvota, nors šilumą tiekėjai nereguliuojama, bet jis yra motyvuojamas šilumą pirkti kuo pigiau. Tam yra du būdai: arba konkuruoti su kitais šildymo būdais, arba motyvuoti, kad jis pats būtų suinteresuotas plėsti rinką, vengdamas vartotojo pabėgimo. Bet jo pelnas tokiu atveju turėtų priklausyti ne nuo turto, kaip yra dabar, o nuo kuo mažesnės šilumos kainos. Atėjusi į rinką „Lietuvos energija“ pagamins 40 proc. šilumos sostinei, bet ji dubliuos dalį jau buvusių investicijų į biokuro katilines, todėl kažkas turės arba bankrutuoti, arba dirbti nuostolingai. Tokia laukinė uždara konkurencija niekur pasaulyje nepasiteisino. Lietuvoje ją bandoma įgyvendinti.